

**INKLYUZIV TA'LIM SAMARADORLIGINI BAHOLASH
MEZONLARI**

Suvonov Behruz Iskandar o'g'li

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM katta o'qituvchisi

Mirzayeva Nilufar Fozilovna

Osiyo texnologiyalar universiteti magistratura talabasi

Xolmurodova Munisa Shodiyor qizi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM talabasi

Zikrillayeva Farangiz Baxtiyor qizi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim samaradorligini baholash mezonlari pedagogik, psixologik, ijtimoiy hamda moddiy-texnik omillar asosida tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida umumta'lim maktablarida faoliyat yurituvchi o'qituvchilar, ota-onalar va inklyuziv ta'limda ishtirok etayotgan o'quvchilar o'rtasida so'rovnomalar o'tkazildi. Natijalar asosida inklyuziv ta'limning akademik natijalarga, ijtimoiy moslashuvga, psixologik barqarorlikka va pedagogik faoliyat samaradorligiga ijobiy ta'siri ilmiy jihatdan asoslab berildi. Shuningdek, inklyuziv ta'limni baholashda monitoring, ota-onalar bilan hamkorlik, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi va moddiy-texnik baza muhim omillar ekanligi isbotlandi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, baholash mezonlari, ijtimoiy moslashuv, pedagogik samaradorlik, psixologik barqarorlik.

Аннотация. В данной статье проанализированы критерии оценки эффективности инклюзивного образования на основе педагогических, психологических, социальных и материально-технических факторов. В ходе исследования были проведены анкетные опросы среди учителей общеобразовательных школ, родителей и учащихся, обучающихся в условиях инклюзивного образования. Результаты доказали положительное влияние инклюзивного образования на академические показатели, социальную

адаптацию, психологическую устойчивость и эффективность педагогической деятельности. Обоснована важная роль мониторинга, взаимодействия с родителями, профессиональной подготовки педагогов и материально-технической базы.

Ключевые слова: инклюзивное образование, критерии оценки, социальная адаптация, педагогическая эффективность, психологическая устойчивость.

Annotation. This article analyzes the criteria for assessing the effectiveness of inclusive education based on pedagogical, psychological, social, and material-technical factors. Surveys were conducted among general school teachers, parents, and students involved in inclusive education. The results scientifically proved the positive impact of inclusive education on academic performance, social adaptation, psychological stability, and pedagogical effectiveness. The importance of monitoring, cooperation with parents, professional training of teachers, and material-technical support is justified.

Keywords: inclusive education, assessment criteria, social adaptation, pedagogical effectiveness, psychological stability.

Kirish.

Inklyuziv ta'lim samaradorligini baholash mezonlari zamonaviy pedagogikaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi, chunki jamiyatda barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratish ustuvor vazifaga aylanib bormoqda. Inklyuziv ta'lim nogironligi bo'lgan, rivojlanishida turli cheklovlarga ega hamda ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalarning umumiy ta'lim muhitiga integratsiyalashuvini ta'minlaydi. So'nggi yillarda ko'plab davlatlarda inklyuziv ta'lim tizimi joriy etilib, uning samaradorligini aniqlash masalasi ilmiy-amaliy tadqiqotlarning markaziy mavzusiga aylandi. Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim samaradorligini baholash mezonlari pedagogik, psixologik va ijtimoiy ko'rsatkichlar asosida tahlil qilinadi hamda ularning ta'lim sifatiga ta'siri yoritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi inklyuziv ta'lim samaradorligini aniqlashda

qo'llaniladigan mezonlarni tizimlashtirish va ularning amaliy ahamiyatini ilmiy asosda ko'rsatib berishdan iborat.

Metodlar.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida normativ-huquqiy hujjatlar tahlili, xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlarni o'rganish, pedagogik kuzatuv, so'rovnoma, test sinovlari hamda statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqotda umumta'lim maktablarida faoliyat yuritayotgan 40 nafar o'qituvchi, 25 nafar ota-ona va 30 nafar inklyuziv ta'limda ishtirok etayotgan o'quvchilar bilan so'rovnomalar o'tkazildi. Shuningdek, maxsus ehtiyojli o'quvchilarning o'quv jarayonidagi faolligi, moslashuv darajasi, bilimlarni o'zlashtirish ko'rsatkichi va ijtimoiy munosabatlardagi ishtiroki kuzatildi. Inklyuziv muhitning texnik jihozlanganlik darajasi, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi, psixologik-pedagogik xizmatlar holati baholandi. Olingan ma'lumotlar asosida inklyuziv ta'lim samaradorligini baholash mezonlari ishlab chiqildi va umumlashtirildi.

Natijalar.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'lim samaradorligini baholashda bir qator o'zaro bog'liq mezonlar mavjud bo'lib, ular ta'lim sifati, ijtimoiy moslashuv, psixologik holat va pedagogik shart-sharoitlar bilan chambarchas bog'liqdir. Birinchi muhim mezon sifatida o'quvchilarning akademik yutuqlari e'tirof etiladi. Ushbu mezon o'quv dasturlarini o'zlashtirish darajasi, nazorat ishlariga erishilgan natijalar, bilim, ko'nikma va malakalar shakllanishi orqali aniqlanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, inklyuziv muhitda ta'lim olayotgan o'quvchilarning 62 foizida bilimlarni o'zlashtirish ko'rsatkichi barqaror o'sish sur'atiga ega ekani aniqlangan. Bu esa to'g'ri tashkil etilgan inklyuziv ta'lim akademik natijalarga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

Ikkinchi muhim mezon — o'quvchilarning ijtimoiy moslashuv darajasidir. Inklyuziv ta'lim nafaqat bilim berishga, balki bolalarning jamoadagi o'rnini mustahkamlashga, muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot davomida o'tkazilgan kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, inklyuziv sinflarda tahsil olayotgan maxsus ehtiyojli o'quvchilarda tengdoshlari bilan muloqotga kirishish

faolligi 1,4 barobarga oshgan. Ularning jamoaviy ishlarda ishtiroki, o'z fikrini erkin ifodalash ko'nikmalari va ijtimoiy rollarga moslashuvi sezilarli darajada yaxshilangan.

Uchinchi muhim mezon sifatida psixologik holat va emotsional barqarorlik ko'rsatkichlari olinadi. Inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchi, ruhiy holati va motivatsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, inklyuziv muhitda ta'lim olayotgan o'quvchilarning 70 foizida o'ziga ishonch darajasi oshgan, qo'rquv va yolg'izlik hissi sezilarli kamaygan. Bu esa inklyuziv muhitning psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlovchi omil ekanligini ko'rsatadi.

To'rtinchi muhim mezon — o'qituvchilarning kasbiy va metodik tayyorgarligi hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim samaradorligi bevosita pedagoglarning maxsus metodik bilimlari, individual yondashuv ko'nikmalari, differensial ta'lim texnologiyalaridan foydalanish malakasi bilan bog'liqdir. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, maxsus tayyorlov kurslaridan o'tgan o'qituvchilarning darslarida individual yondashuv elementlari kengroq qo'llanilib, o'quvchilarning faolligi va bilimlarni o'zlashtirish darajasi yuqori bo'lgan. Shu bois o'qituvchilarning uzluksiz malaka oshirishi inklyuziv ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida qaraladi.

Beshinchi mezon sifatida moddiy-texnik ta'minot va ta'lim muhitining moslashtirilganligi olinadi. Inklyuziv ta'lim uchun zarur bo'lgan panduslar, maxsus partalar, eshitish va ko'rish vositalari, moslashtirilgan o'quv dasturlari va raqamli resurslar samaradorlikni belgilovchi asosiy omillardan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, texnik jihatdan to'liq jihozlangan maktablarda inklyuziv ta'lim ko'rsatkichlari sezilarli darajada yuqori bo'lgan. Bu esa moddiy-texnik sharoitlarning inklyuziv ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

Muhokama.

Olingan natijalar inklyuziv ta'lim samaradorligini baholashda faqat akademik ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolmasdan, ijtimoiy, psixologik va pedagogik omillarni ham kompleks tarzda hisobga olish zarurligini ko'rsatdi.

Muhokamalar davomida aniqlandiki, inklyuziv ta'lim samaradorligiga ta'sir qiluvchi omillar qatorida ota-onalar bilan hamkorlik, maktab psixologik xizmatining faoliyati, sog'lom ijtimoiy muhit va ijobiy ijtimoiy qarashlar ham muhim o'rin egallaydi. Ota-onalarning ta'lim jarayonidagi faolligi va qo'llab-quvvatlovi bolalarning moslashuvi va muvaffaqiyatli integratsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, inklyuziv ta'lim samaradorligini baholashda monitoring va doimiy tahlil mexanizmlarining mavjudligi ham muhim omil hisoblanadi. Maktablarda inklyuziv jarayonlarning muntazam monitoringi, baholash mezonlarining aniqligi va ochiqligi ta'lim sifatini oshirish imkonini beradi. Tadqiqot jarayonida ko'plab muassasalarda baholash tizimi yetarlicha yo'lga qo'yilmagani, natijada inklyuziv ta'limning real samaradorligini aniqlashda muammolar mavjudligi kuzatildi. Shu sababli inklyuziv ta'lim uchun maxsus indikatorlar va kompleks baholash tizimini joriy etish zarurati asoslab berildi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'lim samaradorligini baholash mezonlari ko'p qirrali bo'lib, ular akademik natijalar, ijtimoiy moslashuv, psixologik barqarorlik, pedagogik tayyorgarlik va moddiy-texnik ta'minot kabi omillar uyg'unligiga tayanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati faqat maktab ichki resurslari bilan emas, balki jamiyat, ota-onalar va davlat qo'llab-quvvatlovi bilan ham chambarchas bog'liqdir. Shu bois inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirish uchun baholash mezonlarini takomillashtirish, pedagoglarning kasbiy malakasini oshirish, ta'lim muhitini texnik jihatdan moslashtirish va doimiy monitoring tizimini joriy etish muhim ilmiy-amaliy vazifa sifatida e'tirof etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
2. Norqobilov O. Inklyuziv ta'lim asoslari. — Toshkent: Fan, 2021.
3. Rustamov A.A. Maxsus pedagogika. — Toshkent: O'qituvchi, 2020.

4. Xidirova, N. B. qizi Oromova, SS, & Otajonova, KR (2024). MULTIMEDIALI TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING PSIXOLOGIYADA QO ‘LLANILISHI. GOLDEN BRAIN, 2(20), 157-161.
5. Xidirova, N. B. qizi Nomozova, FA (2024). RAQAMLI MATERIALLAR VA INTERAKTIV PLATFORMALAR YORDAMIDA TABIIY FANLARNI O ‘QITISH. GOLDEN BRAIN, 2(20), 162-166.
6. Kh, K. G., & Yusupov, R. A. (2021). Egamberdiev Kh. S., Yakhshiboev RE The use of geographic information systems to substantiate promising areas for the organization of prospecting and exploration works (for example, for water supply of national economic facilities) IICS-2020, 78, 83.
7. Kh, K. G. EgamberdievKh. TH Kh. Egamberdiev.(2020). Change of meteorological valuesin autumn of Samarkand region. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(5), 6652-6660.
8. Djumanov, J. X., Zayniddinov, H. N., & Eshmurodov, D. E. (2020). Egamberdiev Kh. Mathematical Modeling of the Processes Formations of stocks in Low Water Period (on the example of the Karshi aquifer). International Journal of “Innovate Technology and Exploring Engineering (IJITEE)” ISSN, 2278-3075.
9. Юсупов, Р. А., & Ишанходжаев, О. (2020). Egamberdiev Kh., Ахралов ШС Ер ости сувлари геофилтрация жараёнларини моделлашнинг дас-турий таъминотини ишлаб чиқиш. ТАТУ хабарлари” Илмий-техника ва ахборот таҳлилий журнали, 3, 55.
10. Kuchaboyev, R. T. (2024). IoT TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA AQLLI BINOLARDA MAXFIYLIKNI TA’MINLASH. Экономика и социум, (6-1 (121)), 1576-1581.
11. Djumanov, J. X., Ishankhadjaev, O. A., Egamberdiev, X. S., Begimqulov, D. Q., & Jumanov, J. J. (2019, November). Development of a hydrogeological simulation model of geofiltration processes in regional aquifers of Fergana valley. In 2019 International Conference on Information Science and Communications Technologies (ICISCT) (pp. 1-5). IEEE.

12. Zohirov, K., Temirov, M., Boykobilov, S., Berdiev, G., Ruziboev, F., Egamberdiev, K., ... & Madatov, K. (2025). Electromyography-Based Sign Language Recognition: A Low-Channel Approach for Classifying Fruit Name Gestures. *Signals*, 6(4), 50.
13. Маматова, Г. Д., & Кучкаров, Т. С. (2024). Внедрение цифровых технологий в образовательный процесс вузов: литературное исследование.
14. Равшанова, М., Маматова, Г., & Джураев, Ф. (2025). Современные тенденции развития экономического образования в цифровом пространстве. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 392-395.
15. Komilovich, S. S., & Abdumannonovna, A. D. (2025, May). JON STEYNBEKNING REALIZM USULI:" SICHQONLAR VA ODAMLAR" ROMANI MISOLIDA. In *International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health* (pp. 120-127).